

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ПАРАКУДА Ірина Вікторівна

УДК 346.57

**ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
СКЛАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.04 – господарське право,
господарсько-процесуальне право

АВТОРЕФЕРАТ

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент,
Резнікова Вікторія Вікторівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри господарського права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент,
Джабраїлов Руслан Аятшахович,
Інститут економіко-правових досліджень
НАН України, заступник завідувача відділу
проблем модернізації господарського
права та законодавства,
м. Київ

кандидат юридичних наук,
Орлова Оксана Степанівна,
Ужгородський національний університет,
доцент кафедри господарського права
юридичного факультету, м. Ужгород

Захист відбудеться “26” травня 2016 року о 12-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.06 при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60, ауд. 202.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зал. №12.

Автореферат розісланий “26” квітня 2016 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Діковська

І. Діковська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Розвиток ринкових відносин в Україні обумовлює зміни у складі суб'єктів, які здійснюють господарсько-торгівельну діяльність (у тому числі допоміжну діяльність, що забезпечує реалізацію товарів шляхом надання відповідних послуг). Такі зміни безпосередньо торкнулися й складів (товарних, зернових, митних тощо), які мають статус суб'єктів господарювання та на професійних засадах надають іншим суб'єктам послуги, пов'язані із забезпеченням схоронності товарів та їх властивостей. Саме ці склади, як і та діяльність, яку вони провадять, відіграють важливу роль у просуванні товарів від виробників до інших суб'єктів господарювання та/або безпосередніх споживачів.

Відтак, в рамках ринкової економіки задоволення потреб суб'єктів господарювання у тимчасовому складуванні та зберіганні товарів є однією з форм господарської діяльності, котра зі збільшенням обсягів торгівлі стає все більш запитуваною. Складське зберігання, як особливий вид послуг, потребує й відповідного правового врегулювання, захисту прав та законних інтересів учасників відповідних відносин, удосконалення договірного регулювання складських відносин, порядку відкриття складів та вимог до їх функціонування, оформлення та видачі ними складських документів, ведення складського обліку тощо.

Чинне господарське законодавство потребує удосконалення, системного напрацювання й впровадження норм, що недвозначно визначали б правовий статус складів (як складу, що є господарською організацією загалом, так і окремих спеціальних видів складів, якими є склад товарний, зерновий тощо) – суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність, предметом якої є надання складських та суміжних (допоміжних) послуг у сфері товарного обігу.

Таким чином, тема дослідження є надзвичайно актуальною з огляду на: (а) практичну поширеність, необхідність та зростаючу популярність зазначеного виду діяльності в практиці господарювання; (б) наявність спеціального правового регулювання складської діяльності; (в) відсутність ґрунтовних наукових робіт, фахових правових досліджень із відповідної тематики.

Дослідження господарсько-правового регулювання складської діяльності, як особливого різновиду діяльності господарської, інституту зберігання на товарному складі, зерновому, акцизному тощо для сучасного господарського права України є новим.

У той же час, цивілістичних праць, присвячених вивченню цього питання, також вкрай мало. Окремі аспекти застосування положень ЦК України щодо регулювання відносин зберігання на товарному складі аналізували Е. М. Грамацький, О. В. Дзера, А. Р. Домбругова, С. Ю. Кужко, А. М. Демчук. Комплексному та системному аналізу в науці господарського права вони не піддавалися.

Зазначені обставини вказують на незаперечну актуальність теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами. Дисертаційна робота виконувалася на кафедрі господарського права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Робота виконана в межах

бюджетної теми юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Доктрина права в правовій системі України: теоретичний і практичний аспекти» (номер теми 11БФ 042-01, номер державної реєстрації 0111 U 008 337).

Мета і задачі дослідження. *Головною метою є вирішення теоретичних та прикладних проблем господарсько-правового регулювання складської діяльності в Україні, а також правова характеристика господарських відносин, що виникають при здійсненні складського зберігання, вимог, що висуваються чинним законодавством до складів та/або їх утримувачів, вироблення рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання складської діяльності в Україні.*

Досягнення мети дослідження забезпечується вирішенням таких *задач*:

узагальнити та систематизувати існуючі теоретичні розробки щодо складського зберігання у сфері господарювання;

розкрити економіко-правову сутність складської діяльності;

з'ясувати вплив економічних чинників на сучасне господарсько-правове розуміння складської діяльності;

визначити поняття та ознаки складської діяльності (діяльності зі складського зберігання), класифікувати її;

встановити правові форми здійснення складської діяльності в Україні;

визначити поняття, види, функції та значення складів;

визначити особливості правового статусу на території України товарного складу, зернових складів, складів зі спеціальним митним статусом, акцизного (податкового) складу;

визначити поняття, особливості та види складських договорів, а також складських документів;

сформулювати рекомендації для подальшого розвитку положень господарського законодавства щодо регулювання господарської діяльності зі складського зберігання.

Об'єкт і предмет дослідження. *Об'єкт дослідження – врегульовані господарським правом суспільні відносини, що виникають при здійсненні складської діяльності у сфері господарювання. Предметом дослідження є наукові погляди, ідеї, нормативно-правові акти, що визначають і характеризують економіко-правову сутність складської діяльності, правову природу складського зберігання та форми провадження складської діяльності, правовий статус складів на території України, складські господарські договори та складські документи в господарському обороті України.*

Методологічна і теоретична основа дослідження. *Методологічну основу дослідження складає сукупність теоретико-методологічних засобів досягнення суспільних явищ і процесів, що зумовлена метою та особливостями досліджуваної проблематики, а також загальні принципи наукового пізнання, підходи та методи, що традиційно відносяться до методологічного апарату гуманітарних наук, отримали поширення у загальнотеоретичних і галузевих правових дослідженнях, у тому числі принципи діалектики: розвитку предмета дослідження, його логічна визначеність, діалектичний зв'язок логічного й ретроспективного способів пізнання; загальнонаукові підходи: методи аналізу і синтезу, теоретичного моделювання*

тощо. До методологічної основи дослідження увійшли також загальнотеоретичні положення діалектики як загального методу пізнання наряду з використанням приватно-наукових методів: системного, формально-логічного, формально-юридичного аналізу тощо. *Системно-функціональний* метод використовувався при визначенні основних правових засад регулювання складського зберігання, ознак, видів та форм провадження складської діяльності, видів складів, а також при дослідженні змісту, форми, видів складських договорів. Використання *формально-логічного методу* дослідження дозволило дати загально-правову характеристику поняттям складського зберігання, господарського договору зі складського зберігання, складу, в тому числі й загального користування тощо. *Формально-юридичний метод* дозволив сформулювати нові правові дефініції, а *формально-логічний* – виявити недоліки чинного законодавства в досліджуваних відносинах, виробити пропозиції щодо його вдосконалення.

Теоретичну основу дослідження склали висновки, наукові результати, ідеї та положення, що містяться в працях, різноманітних теоретичних розробках як вітчизняних, так і зарубіжних юристів: О. О. Афанасьєвої, К. С. Боуш, Е. М. Грамацького, А. М. Демчука, О. В. Дзери, С. С. Довбій, А. С. Довгерта, А. Г. Донець, О. С. Іюффе, А. Ю. Кабалкіна, О. С. Коломацької, А. А. Котелевської, С. Ю. Кужка, Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця, Н. О. Новокшонової, В. В. Резнікової, Г. Ф. Шершеневича, В. С. Щербини, Р. Н. Яхонтова та ін. Теоретичною основою дослідження є і роботи відомих економістів: Е. Ф. Авдокушина, Б. А. Анікіна, О. А. Біловодської, А. М. Гаджинського, С. Ф. Голова, С. В. Мочерного та ін.

Наукова новизна отриманих результатів визначається метою та предметом дослідження. Вперше в науці господарського права здійснено комплексне дослідження як теоретичних, так і прикладних проблем правового регулювання складської діяльності в Україні, шляхів їх вирішення. Новизна дисертаційного дослідження конкретизується в науково-теоретичних положеннях, висновках і пропозиціях, найважливішими з яких є такі.

Вперше:

виділено *ознаки складської діяльності*, до яких відносяться такі: 1) це вид господарської діяльності одного суб'єкта господарювання (зберігача), предметом якої є надання складської послуги іншій особі (поклажодавцеві); 2) предметом господарської діяльності зберігача є складське зберігання, що провадиться на професійних засадах; 3) складська діяльність передбачає не лише забезпечення фізичної схоронності майна (товару), прийнятого на зберігання, але й продовження та забезпечення відповідного господарського його обороту за рахунок надання супутніх (допоміжних) послуг; 4) поклажодавцем (послугоотримувачем) є учасник господарських відносин; 5) складська діяльність передбачає необхідність ведення спеціалізованого складського обліку товарно-матеріальних цінностей на складі; б) провадження такої діяльності на професійних засадах супроводжується обігом складських документів (складської квитанції, простого складського свідоцтва, подвійного складського свідоцтва);

на підставі зазначених ознак запропоновано визначати *складську діяльність*, здійснювану складами загального користування, як таку господарську діяльність суб'єктів господарювання-зберігачів, предметом якої є надання професійних

складських послуг з господарською метою (отримання прибутку та/або досягнення іншого соціально-економічного результату) учасникам господарських відносин в їхніх інтересах та за їх рахунок, що супроводжується обігом складських документів та веденням складського обліку;

класифіковано складське зберігання: 1) за правовими підставами здійснення (договірне та недоговірне); 2) за сферами здійснення (у сфері ЗЕД, сільськогосподарського виробництва, торгівлі тощо); 3) за ступенем обов'язковості (обов'язкове та факультативне); 4) за правовим статусом зберігача (універсальне та спеціалізоване); 5) за засадами здійснення (професійне та непрофесійне); 6) за обов'язковістю сертифікації та/або ліцензування (сертифіковане, ліцензоване, несертифіковане та неліцензоване); 7) за інтересами та потребами (у власних інтересах та для власних потреб; в інтересах та для задоволення потреб інших осіб); 8) за місцем зберігання (на власних складах; на складах загального користування);

обґрунтовано впровадження в науковий обіг у сфері господарювання терміну *«внутрішньогосподарська діяльність»* (в контексті складського зберігання *«внутрішньогосподарська складська діяльність»*), що провадиться структурними підрозділами господарської організації (її складами)), під якою пропонується розуміти діяльність господарських організацій (їх структурних підрозділів, в тому числі відокремлених), спрямовану на створення та підтримання необхідних умов їх господарювання (матеріально-технічних, організаційний та ін.), що провадиться без участі інших суб'єктів господарювання;

визначено основні *вимоги* до складів та/або зберігання товарів на складах: *організаційні та статусоутворюючі* (щодо типу складу; порядку його відкриття та легітимації; порядку організації роботи складу; забезпечення необхідних умов зберігання товарів; облаштування складу та відповідальності утримувача; температурного та світлового режиму, вологості повітря; закріплення постійних місць за товарами; дотримання товарного сусідства; визначення порядку здійснення охорони та забезпечення безпеки тощо); *товарні та товаророзпорядчі* (щодо дотримання умов поміщення на склад товарів та відпуску їх зі складу, розпорядження ними; правового режиму товарів, поміщених на склад; строків зберігання; операцій, які можуть проводитись із товарами на складі тощо); *облікові та звітні* (щодо ведення оперативного-аналітичного, складського та бухгалтерського обліку; складання звітності за результатами складської діяльності утримувачами складів); *санітарно-гігієнічні* (забезпечення санітарного догляду, проведення профілактичних засобів, попередження втрат та псування товарів тощо); *технічні* (забезпечення порядку зберігання, дотримання умов та техніки збереження, дотримання техніки безпеки, визначення способів зберігання);

обґрунтовано неможливість визначення в сучасних умовах господарювання єдиного, уніфікованого поняття *«склад»*, оскільки воно вживається у трьох значеннях: (а) як суб'єкт підприємницької діяльності, що має статус організації; (б) як спеціально облаштований об'єкт; (в) як спеціальний режим зберігання товарів;

визначено, що основними *функціями* складів з точки зору господарського права є: *зберігально-охоронна, приймально-розподільча, накопичувальна та координаційна*;

систематизовано численні *вимоги*, що висуваються чинним законодавством до функціонування складів зі спеціальним митним статусом, а також їхніх утримувачів, з умовним поділом їх на групи: *статусоутворюючі та організаційні, товарні і товаророзпорядчі; облікові й звітні* (перспективною визнано можливість в майбутньому виділення, нарівні з організаційними, вимог технологічних, технічних, а також вимог до надаваних складських та суміжних до них, допоміжних послуг);

обґрунтовано пропозицію щодо створення замість складів фіскальних (митних) органів госпрозрахункових складів, заснованих на державній власності зі статусом юридичної особи;

визначено *господарські складські договори* як такі господарські договори, за якими зберігання є основним або додатковим обов'язком, що виступають підставою виникнення основного складського (зберігального) зобов'язання, а також договори, що є обслуговуючими (допоміжними) щодо такого зобов'язання, супутніми щодо основних складських договорів. Запропоновано поділ складських господарських договорів на дві групи: *основні та обслуговуючі (супутні)*;

визначено поняття *господарського договору складського зберігання* як такого господарського договору, за яким товарний склад (зберігач) зобов'язується за плату прийняти та зберігати протягом визначеного строку товар, переданий йому іншим учасником господарських відносин – поклажодавцем, і повернути цей товар у схоронності, а поклажодавець зобов'язується оплатити послуги зберігача та відшкодувати йому витрати. *Ознаками* такого договору є: (1) належність до групи господарських договорів про надання послуг; (2) спрямованість на забезпечення господарської діяльності; (3) поєднання майнових та організаційних елементів; (4) двосторонній (характеризується особливим суб'єктним складом), строковий та оплатний характер; (5) особливий порядок укладення та письмова форма договору, підтверджувана видачею складських документів; (6) істотні умови: (а) предмет (вид та загальна характеристика надаваної складської послуги), об'єкт зберігання, режим зберігання (індивідуалізоване чи знеособлене), (б) вартість послуги зі зберігання та допоміжних (супутніх) послуг, (в) строк зберігання; (в) всі ті умови складського зберігання, щодо котрих досягнуто згоди за волевиявленням однієї зі сторін; (7) презумпція реальності договору (виняток – договір, яким передбачено обов'язок зберігача прийняти товар на зберігання в майбутньому); (8) мета – забезпечення схоронності товару протягом всього терміну його зберігання; (9) зміст: (а) права та обов'язки, що стосуються приймання, умови зберігання та видачі товару, (б) права та обов'язки сторін з їх розпорядження товаром, що перебуває на зберіганні;

запропоновано шляхом внесення змін до чинного законодавства чітко визначити правовий режим складських свідоцтв як товаророзпорядчих цінних паперів.

Дістали подальшого розвитку:

наукові положення та ідеї щодо можливого розкриття економіко-правової сутності складів, а також здійснюваної ними діяльності через основне господарське призначення – зберігання запасів;

наукові положення щодо багатоманітності видів запасів, що дало можливість класифікувати їх: за призначенням; за рівнем наявності на підприємстві; за

відображенням у балансі підприємства; за ступенем ліквідності; за походженням; за виконуваними функціями; за місцем розміщення; за терміном зберігання тощо;

наукові положення щодо багатоманітності видів складів, що дало можливість *класифікувати склади за різноманітними критеріями*: за характером виконуваних функцій; за формою власності; за формою користування; за видом та характером, асортиментними особливостями матеріальних цінностей, що підлягають зберіганню на складі (об'єктів складування); за призначенням об'єктів складування; за ступенем механізації (автоматизації) вантажопереробки; за транспортними умовами та/або умовами розміщення. Склади, як об'єкти, додатково класифіковано: за розмірами корисної складської площі, складського об'єму та місткості; за конструктивними особливостями; за поверховістю та/або висотністю; за температурним режимом чи утепленістю; за класовістю тощо.

Удосконалено:

визначення поняття «*запаси підприємства*» – це ті його активи, що на даний час ним не використовуються, є власністю підприємства (належать йому на інших похідних від права власності правових титулах: господарське відання, оперативне управління), перебувають на його складах, складах постачальників та/або споживачів, а також в інших призначених для зберігання місцях, утримуються для забезпечення господарської діяльності підприємства: виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг), продажу, перепродажу, а також використовуються для управління підприємством;

визначення поняття «*товарний склад*», яке запропоновано закріпити на законодавчому рівні (в ЦК, ГК України, а також в Законі України «Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва»), – це комерційна або некомерційна господарська організація, створена у будь-якій організаційно-правовій формі, а також фізична особа – підприємець, що здійснює в межах загальної або виключної компетенції складське зберігання товарів та надає за плату послуги, пов'язані зі зберіганням;

класифікацію товарних складів: за наявністю/відсутністю спеціалізації (універсальні (загальнотоварні) та спеціалізовані (відомчі)); *за типом* (закритого та відкритого типів); *за характером зберігання* (добровільного та обов'язкового зберігання); *за порядком створення* (товарні склади, створення яких не передбачає дотримання спеціальних вимог, та товарні склади, створення яких передбачає отримання спеціального дозволу, ліцензії, отримання сертифіката про відповідність надання послуг зі зберігання тощо);

визначення поняття «*товар*» в контексті складського зберігання, – це продукт праці, що має вартісний характер (споживчу та мінову вартість) і цінову визначеність, є оборотоздатним, призначеним для подальшої реалізації, а не для споживання;

визначення поняття «*зерновий склад*», під яким пропонується розуміти суб'єкта господарювання, що має у власності або у користуванні (оренда, лізинг) зерносховище та надає або планує надавати фізичним і юридичним особам послуги зі зберігання зерна з видачею складських документів на зерно, з обґрунтуванням доцільності подальшого внесення змін до ст. 1 Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні».

Теоретичне і практичне значення дослідження полягає в тому, що за результатами дослідження сформульовано ряд висновків, які визначають напрямки вирішення теоретичних і практичних проблем господарсько-правового регулювання складської діяльності в Україні. Одержані результати можуть бути використані: в подальших теоретичних дослідженнях регулювання складського зберігання; у доопрацюванні й удосконаленні чинного господарського, податкового та облікового законодавства; у практиці правозастосування, зокрема, суб'єктами господарювання, які провадять складську діяльність, ведуть складський облік тощо; у навчальному процесі при викладанні курсу «Господарське право», при розробці відповідних спецкурсів, підготовці навчальних посібників, підручників та методичних рекомендацій.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною, завершеною науковою роботою, а викладені в ній положення, які становлять новизну праці, розроблені автором особисто. Для аргументації окремих положень роботи використовувались праці інших вчених, на які зроблено посилання.

Апробація результатів дослідження. Положення і висновки дисертації розглядалися на засіданнях кафедри господарського права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Результати дослідження оприлюднені у доповідях на наукових конференціях, зокрема: Круглому столі «Забезпечення приватних і публічних інтересів в підприємницькій діяльності» (м. Київ, 26.11.2014 р.); Круглому столі «Правове забезпечення економічного розвитку та екологічної безпеки суспільства» (м. Вінниця, 14-15.05.2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства» (м. Київ, 10–11.04.2015 р.); XIII Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми і перспективи розвитку» (м. Переяслав-Хмельницький, 3-4.04.2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційні технології, економіка та право: стан та перспективи розвитку» (м. Чернівці, 24-25.09.2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми модернізації приватного права в умовах Євроінтеграції» (м. Хмельницький, 2-3.10.2015 р.); Круглому столі «Проблеми розвитку науки господарського права і вдосконалення господарського законодавства України» (м. Київ, 4.12.2015 р.).

Публікації. Основні висновки і теоретичні положення роботи знайшли відображення в 12-ти публікаціях (1-й одноосібній монографії, 6-ти наукових статтях, опублікованих у спеціалізованих фахових виданнях, та 5-х тезах виступів на науково-практичних конференціях).

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою, предметом дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 279 сторінок, з них основного тексту – 245 сторінок. Список використаних джерел включає 294 найменування і займає 28 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету і задачі дослідження, предмет та методи дослідження, сформульовано наукову новизну і практичну значущість дослідження, висвітлено апробацію результатів дослідження.

Розділ 1. «Поняття та форми здійснення складської діяльності в Україні» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1. «Економіко-правова сутність складської діяльності»* економіко-правова сутність складів, а також здійснюваної ними діяльності розкривається через основне їхнє господарське призначення – зберігання запасів. Обґрунтовано висновок, що запаси є однією з найбільш важливих та необхідних складових активів підприємств всіх форм власності. Розкрито співвідношення поняття «запаси» з суміжними економіко-правовими категоріями: «товарно-матеріальні активи», «матеріали», «матеріальні цінності», «товарно-виробничі запаси» та ін. Проаналізовано позиції та підходи різних авторів стосовно сутності категорії «запаси», на збереження (забезпечення схоронності) яких спрямована діяльність складів, систематизовано їх. Зроблено висновок, що *запаси підприємства* – це ті його активи, що на даний час ним не використовуються, є власністю підприємства (належать йому на праві господарського відання, оперативного управління), перебувають на його складах, складах постачальників та/або споживачів, а також в інших призначених для цього місцях, утримуються для забезпечення господарської діяльності підприємства: виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг), продажу, перепродажу, а також використовуються для управління підприємством. Класифіковано запаси: *за призначенням* (виробничі та товарні (останні, в свою чергу, поділяються на запаси засобів виробництва й запаси предметів споживання); *за рівнем наявності на підприємстві* (нормативні і понаднормативні); *за відображенням у балансі підприємства* (балансові, позабалансові); *за ступенем ліквідності* (ліквідні, неліквідні); *за походженням* (первинні, вторинні); *за виконуваними функціями* (поточні (циклічні), резервні (страхові, буферні), автономні); *за місцем розміщення* (складські, перехідні (технологічні, транзитні)); *за терміном зберігання* (швидко ліквідні, тривалого зберігання, нетривалого зберігання).

Особливу увагу приділено складському обліку, який має важливе значення в контексті економіко-правової сутності та порядку провадження складської діяльності. Розкрито найбільш типові для практики господарювання причини виникнення проблем у складському обліку підприємства, які спричиняють розбіжності між складським та бухгалтерським обліком запасів (пересортиця, некоректний облік переходу права власності на запаси тощо). Встановлено, що оптимальними варіантами сучасного ведення складського обліку є: сортовий, партійний, сальдовий (оперативно-бухгалтерський). З'ясовано, що процес складського зберігання – це комплекс складських операцій, що здійснюється в певній послідовності: підготовка до складського зберігання (розвантаження, приймання товарів за кількістю та якістю, перевалка їх до місця зберігання на складі); здійснення безпосередньо складського зберігання (підтримання належних умов для забезпечення збереження кількісних та якісних характеристик товару);

повернення товару зі зберігання (перевалка товарів до місця навантаження, підготовка до навантаження тощо).

Виділено *основні вимоги щодо складів та/або зберігання товарів на складах: організаційні та статусоутворюючі* (щодо типу складу; порядку його відкриття та легітимації; порядку організації роботи складу; забезпечення необхідних умов зберігання товарів; облаштування складу та відповідальності утримувача; температурного та світлового режиму, вологості повітря; закріплення постійних місць за товарами; дотримання товарного сусідства; визначення порядку здійснення охорони та забезпечення безпеки тощо); *товарні та товаророзпорядчі* (щодо дотримання умов поміщення на склад товарів та відпуску їх зі складу, розпорядження ними; правового режиму товарів, поміщених на склад; строків зберігання; операцій, які можуть проводитись із товарами на складі тощо); *облікові та звітні* (щодо ведення оперативного-аналітичного, складського та бухгалтерського обліку; складання звітності за результатами складської діяльності утримувачами складів); *санітарно-гігієнічні* (забезпечення санітарного догляду, проведення профілактичних засобів, запобігання втратам та псуванню товарів тощо); *технічні* (забезпечення порядку зберігання, дотримання умов та техніки збереження, дотримання техніки безпеки, визначення способів зберігання).

Виділено способи зберігання: сортовий, партійний, партійно-сортний, за найменуванням. Встановлено, що поняття «зберігання» може вживатися як в економічному, так і в юридичному значенні. Обґрунтовано висновок, що *схоронність* – це властивість речі, яку зберігач передає поклажадавцеві, що характеризується: наявністю її у зберігача, її недоторканністю, її зовнішньою незмінністю, а також незмінністю її функціональних властивостей по відношенню до моменту передачі предмета (речі) зберігачеві, з урахуванням природного зносу. *Зберігання* – це діяльність зберігача, спрямована на забезпечення наявності у нього об'єкта зберігання, його недоторканності, зовнішньої незмінності та незмінності функціональних властивостей предмета (речі) по відношенню до моменту передачі його зберігачеві, з урахуванням нормального зносу.

У *підрозділі 1.2. «Поняття та ознаки складської діяльності»* наголошується на необхідності вдосконалення, а подекуди й напрацювання відповідного категоріального апарату (склад, складська діяльність, складське господарство, складська послуга тощо). Існування різних термінів, як у господарському обігу, так і у господарському законодавстві, потребує їх розмежування з метою точного та найбільш адекватного відображення певних явищ, їх характеристики.

Обґрунтовано висновок про існування двох груп господарських відносин, що виникають та/або складаються в процесі провадження складської діяльності: *а) внутрішньогосподарські* – відносини між суб'єктом господарювання та складом як його структурним підрозділом; та *б) майново-господарські* – відносини, що виникають у сфері торгівлі та просування на ринку товарів за участю господарської організації, що провадить складську діяльність на професійних засадах (надає іншим учасникам господарських відносин послуги зі складського зберігання).

Визначено *ознаки складської діяльності*: 1) це вид господарської діяльності одного суб'єкта господарювання (зберігача), предметом якої є надання складської

послуги іншій особі (поклажодавцеві); 2) предметом господарської діяльності зберігача є складське зберігання, що провадиться на професійних засадах; 3) передбачає не лише забезпечення фізичної схоронності майна (товару), прийнятого на зберігання, але й продовження та забезпечення відповідного господарського його обороту за рахунок надання супутніх (допоміжних) послуг; 4) поклажодавцем (послугоотримувачем) є учасник господарських відносин; 5) необхідність ведення спеціалізованого складського обліку товарно-матеріальних цінностей на складі; 6) провадження такої діяльності на професійних засадах супроводжується обігом складських документів (складської квитанції, простого складського свідоцтва, подвійного складського свідоцтва).

Запропоновано визначати складське зберігання, здійснюване складами загального користування, як таку діяльність суб'єктів господарювання-зберігачів, предметом якої є надання професійних складських послуг з господарською метою (отримання прибутку та/або досягнення іншого соціально-економічного результату) учасникам господарських відносин в їхніх інтересах та за їх рахунок, що супроводжується обігом складських документів та веденням складського обліку. Класифіковано його: 1) за правовими підставами здійснення (договірне та недоговірне); 2) за сферами здійснення (у сфері зовнішньоекономічної діяльності, сільськогосподарського виробництва, торгівлі та ін.); 3) за ступенем обов'язковості (обов'язкове та факультативне); 4) за правовим статусом зберігача (універсальне та спеціалізоване); 5) за засадами здійснення (професійне та непрофесійне); 6) за обов'язковістю сертифікації та/або ліцензування (сертифіковане, ліцензоване, несертифіковане та неліцензоване); 7) за інтересами та потребами (у власних інтересах та для власних потреб; у інтересах та для задоволення потреб інших осіб); 8) за місцем зберігання (на власних складах; на складах загального користування).

У *підрозділі 1.3. «Правові форми здійснення складської діяльності»* розкрито переваги та недоліки складської діяльності, що здійснюється: а) *самим суб'єктом господарювання – власником* у рамках безпосереднього здійснення ним його ж власної господарської діяльності (виконання робіт, надання послуг, виробництва продукції) на належних йому (власних чи орендованих) складських площах; б) *іншою особою* (складом загального користування – професійним зберігачем). Окрему увагу приділено необхідності спеціального господарсько-правового врегулювання утворення логістичних, виробничих парків, логістичних комплексів, індустріальних парків з елементами логістики тощо, як однієї з форм провадження складської діяльності, що стрімко розвивається і набуває поширення.

Встановлено, що складська діяльність може здійснюватися, а складські послуги – надаватися на договірних засадах (в договірній формі), тобто добровільно, і в обов'язковому порядку (у недоговірній формі), згідно з приписами чинного законодавства.

Попри те, що доволі поширеною в літературі стала позиція, згідно з якою *складська діяльність може виступати формою провадження інших видів господарської діяльності*, наприклад, торговельної (складська форма торгівлі, а також матеріально-технічного забезпечення діяльності господарюючих суб'єктів), обґрунтовано висновок, що з точки зору науки господарського права, на відміну від економічних наук (економічної теорії, менеджменту, логістики тощо), такий підхід

є не виправданим, а визначення складських форм торгівлі та/або матеріально-технічного забезпечення через здійснення складської діяльності (надання складських послуг) – некоректним, оскільки зберігання товару в продажу торговельним підприємством, як і здійснення торгівлі зі складу є елементом господарської (в даному випадку торговельної) діяльності відповідного підприємства.

Розділ 2. «Правовий статус складів на території України» складається з п'яти підрозділів.

У *підрозділі 2.1. «Поняття, види, значення та функції складів»* встановлено, що поняття «склад» є багатограним та багатофункціональним, а тому вимагає диференційованого підходу. Обґрунтовано неможливість формулювання в сучасних умовах господарювання єдиного, уніфікованого визначення поняття «склад», що в літературі та в чинному законодавстві вживається у трьох значеннях: (а) як суб'єкт підприємницької діяльності, що має статус організації (наприклад, товарний сертифікований склад); (б) як спеціально облаштований об'єкт (наприклад, склад фіскального (митного) органу); (в) як спеціальний режим зберігання товарів (наприклад, режим митного складу). Таке різноманіття підходів до поняття складу і серед вчених, і з боку законодавця не сприяє встановленню чіткого переліку ознак та особливостей правового статусу відповідних суб'єктів господарювання.

З'ясовано, що склади можуть функціонувати: (а) як самостійні юридичні особи чи фізичні особи-підприємці, які провадять господарську діяльність з надання складських послуг, а також послуг пов'язаних із ними; (б) як структурні підрозділи тих чи інших господарських організацій. Виділено дві групи господарських відносин, що виникають та/або складаються в процесі провадження складської діяльності: (а) майново-господарські – відносини, що виникають у сфері торгівлі та просування на ринку товарів за участю господарської організації, що провадить складську діяльність на професійних засадах (надає іншим учасникам господарських відносин послуги зі складського зберігання); (б) внутрішньогосподарські – відносини між суб'єктом господарювання та складом як його структурним підрозділом.

Здійснено класифікацію складів за різними критеріями: за характером виконуваних функцій (постачальницькі, виробничі, розподільчі, склади готової продукції, оптово-посередницькі, торговельні та ін.); за формою власності (державні, комунальні, колективні, приватні, спільні); за формою користування (індивідуального, спільного та загального користування); за видом та характером, асортиментними особливостями матеріальних цінностей, що підлягають зберіганню на складі, – об'єктів складування (універсальні, спеціалізовані, вузькоспеціалізовані, комбіновані, неспеціалізовані, змішаного зберігання); за призначенням об'єктів складування (склади продукції виробничо-технічного призначення та склади виробів народного споживання); за ступенем механізації (автоматизації) вантажопереробки (немеханізовані, механізовані, комплексно-механізовані, автоматизовані, автоматичні); за транспортними умовами та/або умовами розміщення (пристаневі або портові, прирейкові, неприрейкові (внутрішньоміські)). Склади, як об'єкти, додатково класифіковано: за розмірами корисної складської

площі, складського об'єму та місткості (малі, середні, великі); за конструктивними особливостями (закриті, напівзакриті, відкриті); за поверховістю та/або висотністю (одноповерхові низьковисотні, середньовисотні, багатоповерхові висотні); за температурним режимом чи утепленістю (неутеплені (неопалювані), утеплені (опалювані) та склади-холодильники); за класовістю (склади класів А, В, С та D). Встановлено, що в основу чинного законодавства покладено поділ складів за їх спеціалізацією та/або технічною побудовою, що визначає режим зберігання товарів на: загальнотоварні та спеціалізовані.

Обґрунтовано, що економічне (господарське) значення складів буде різнитися залежно від того чи є склад: (а) складом загального користування; (б) складом спільного користування, призначеним для експлуатації його обмеженим (наперед визначеним) колом осіб; (в) складом індивідуального користування. З'ясовано що, з господарсько-правової точки зору, основними функціями складів є: зберігально-охоронна, приймально-розподільча, накопичувальна, координаційна.

У **підрозділі 2.2. «Правовий статус товарного складу»** надано загальну характеристику правового статусу товарного складу як господарської (підприємницької) організації. Запропоновано *товарний склад* на законодавчому рівні визначити як комерційну чи некомерційну господарську організацію, створену у будь-якій організаційно-правовій формі, а також фізичну особу-підприємця, що здійснює в межах загальної або виключної компетенції складське зберігання товарів та надає послуги, пов'язані зі зберіганням, за плату. Таке визначення дозволить розширити коло суб'єктів, які можуть здійснювати складське зберігання та надавати послуги, пов'язані з ним, у формі товарного складу, за рахунок включення до їх числа (1) фізичних осіб-підприємців, та (2) суб'єктів некомерційного господарювання якщо: (а) обсяг їхньої правоздатності передбачає можливість провадження складської діяльності; (б) така діяльність для них спрямована на досягнення цілей, задля досягнення котрих вони й створені; (в) це прямо не заборонено їх установчими документами. Пропонована новація вимагатиме також внесення змін до ч. 2 ст. 936 ЦК України, за якою товарний склад є професійним зберігачем, – її потрібно буде викласти в такій редакції, аби професійним зберігачем визнавалася особа, для якої зберігання є її основною статутною (професійною) діяльністю.

Товарні склади класифіковано: за наявністю/відсутністю спеціалізації (універсальні (загальнотоварні) та спеціалізовані (відомчі)); за типом (закритого та відкритого типів); за характером зберігання (добровільного та обов'язкового зберігання); за порядком створення (товарні склади, створення яких не передбачає дотримання спеціальних вимог, та товарні склади, створення яких передбачає отримання спеціального дозволу, ліцензії, сертифіката про відповідність надання послуг зі зберігання тощо).

Доведено, що специфіка зберігання в товарному складі може бути виражена в тому, що мають місце особливі: (а) суб'єкт; (б) об'єкт; (в) характер формалізації відповідного договору. Об'єктом зберігання в товарному складі є не будь-який об'єкт матеріального світу (рiч), а саме рiч, що має ознаки товару.

Досліджено особливості іррегулярного (знеособленого) зберігання в товарному складі. З'ясовано, що однозначного вирішення потребує питання щодо

того, хто повинен вважатися в таких випадках власником речей, які перебувають на зберіганні (відповідне питання є ключовим і від нього залежить зміст відносин, які складаються між учасниками при іррегулярному зберіганні). Підхід дисертантки до вирішення зазначеної проблеми полягає в тому, що передані речі при іррегулярному зберіганні, подібно до зберігання звичайного, передаються поклажодавцем зберігачеві тільки у володіння, а значить, їх власником продовжує залишатися поклажодавець. У зв'язку з цим в роботі пропонується доповнити чинне законодавство нормою, яка б передбачала, що у випадках, коли на зберігання передано річ, визначену родовими ознаками, а в договорі прямо передбачено режим знеособленого зберігання, речі одного поклажодавця можуть змішуватися з речами того ж роду та тієї ж якості інших поклажодавців, але при цьому зберігачеві передаються лише правомочності з володіння знеособленими речами, а поклажодавцеві повертається рівна чи визначена сторонами за договором кількість речей того роду та тієї ж якості. Така пропозиція впливає з того, що поклажодавець, передаючи речі на зберігання, не переслідує мети передачі майна у власність, а тільки в тимчасове володіння, а особливий порядок повернення товарів з іррегулярного зберігання обумовлений його властивостями.

Щодо сертифікації товарних складів обґрунтовано висновок про те, що вона перебуває на стадії розвитку та/або становлення.

У *підрозділі 2.3. «Особливості правового статусу зернових складів»* пропонується визначення поняття *зернового складу* як суб'єкта господарювання, що має у власності або у користуванні (оренді, лізингу) зерносковище та надає або планує надавати фізичним і юридичним особам послуги зі зберігання зерна з видачею складських документів на зерно. Обґрунтовано доцільність подальшого внесення змін до ст. 1 «Визначення термінів» Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні», що дозволить розв'язати ряд проблем, пов'язаних з: а) обов'язковою на сьогодні участю зернового складу в Гарантійному фонді виконання зобов'язань за складськими документами на зерно; б) позбавленням законодавцем не власників (орендарів, лізингоотримувачів), зокрема, тимчасових користувачів зерносковищ можливості провадити складську діяльність на ринку зерна. Проведена класифікація зернових складів: за розташуванням (місцезнаходженням) (лінійні, пристаневі, глибинні); за характером надаваних послуг (заготівельні, перевалочні, базисні, портові, виробничі та ін.).

До характерних особливостей правового статусу зернового складу віднесено те, що: а) зерновий склад за приписами чинного законодавства визнається суб'єктом підприємництва, тоді як місце, що спеціально обладнане для зберігання зерна визначається як зерносковище; б) зерновий склад, відповідно до укладених договорів складського зберігання із суб'єктами ринку зерна гарантує забезпечення якості та дотримання нормативів природних втрат зерна протягом терміну його зберігання; в) зерновий склад має отримати право на здійснення діяльності, предметом якої є надання послуг зі зберігання зерна з видачею складських документів на зерно, шляхом участі в Гарантійному фонді. Виділено найбільш важливі проблеми, пов'язані з участю зернових складів у Гарантійному фонді: обов'язковість такої участі; співвідношення її з альтернативними формами гарантування зобов'язань в загальній системі гарантування виконання зобов'язань

за складськими документами на зерно; наявність двох категорій учасників (учасники та тимчасові учасники) без законодавчо визначеної різниці між їхніми правовими статусами; наявність трьох видів внесків, обов'язкових для обох категорій учасників (вступні, регулярні та спеціальні) без визначення порядку (формули, алгоритму тощо) їх нарахування та використання; невизначеність умов та порядку здійснення відшкодування вартості зерна володільцям складських документів; неперсоніфікованість відповідальності за псування та/або іншу втрату зерна, що знаходиться на зберіганні; необхідність прийняття підзаконних нормативно-правових актів, що стосуються регулювання різних аспектів функціонування Гарантійного фонду, його Адміністративної ради та порядку здійснення повноважень щодо ведення публічного реєстру зернових складів тощо. Запропоновано шляхи розв'язання зазначених проблем з обґрунтуванням пропозицій щодо викладення в новій редакції ст. ст. 1, 33-1, 52 та ін. Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні».

У підрозділі 2.4. «Склади зі спеціальним митним статусом» встановлено, що для забезпечення збереження товарів, які вже пред'явлено для оформлення, але митне оформлення яких ще не здійснено, або митне оформлення вже здійснено, але фактично товар ще не вивезено, створюються: митні склади, склади фіскальних (митних) органів, склади тимчасового зберігання. Окрім зазначених видів складів до складської інфраструктури зі спеціальним митним статусом також віднесено: вільну митну зону, вантажний митний комплекс. Встановлено, що склади зі спеціальним митним статусом є невід'ємною частиною, так званої, «навколомитної інфраструктури». Кожен із зазначених складських об'єктів зі спеціальним митним статусом досліджено окремо.

Обґрунтовано висновок, що усупереч приписам чинного законодавства, категорія «статус» («правовий статус», «митний статус») була б більш прийнятною для застосування щодо суб'єктів, якими є утримувачі (власники та/або користувачі) складів, замість об'єктів, якими є безпосередньо самі склади. Доведено, що більшості з досліджуваних складів властива дуалістична природа їхньої економіко-правової сутності та правового становища (з одного боку, такі склади є спеціально облаштованим місцем зберігання товарів під митним контролем, а з іншого – митним режимом, відповідно до якого іноземні або українські товари зберігаються під митним контролем). Численні вимоги, що висуваються законодавством до функціонування складів зі спеціальним митним статусом, а також їхніх утримувачів, систематизовано з умовним поділом їх на кілька груп: статусоутворюючі і організаційні, товарні і товаророзпорядчі, облікові і звітні. Такий поділ створює можливість системного бачення існуючих недоліків правового регулювання, перспектив та напрямів удосконалення в цій частині митного та/або господарського законодавства.

Надання послуг зі зберігання товарів під митним контролем здійснюється в рамках правовідносин двох видів: господарсько-виробничих (такими є відносини, що складаються між суб'єктом господарювання-утримувачем складу, а також замовником (отримувачем) надаваних складських послуг) та організаційно-господарських (наприклад, при проходженні дозвільних процедур, пов'язаних із відкриттям складу; при веденні обов'язкових видів обліку та складанні звітності

утримувачем складу за результатами його діяльності; при здійсненні фіскальними (митними) органами митного контролю та притягнені утримувача митного складу до відповідальності за митні правопорушення тощо). Зобов'язання, що виникатимуть, відповідно будуть за своїм характером майново-господарськими (у першому випадку) або організаційно-господарськими (у другому). Перші будуть пов'язані з безпосереднім здійсненням митної складської діяльності, а другі – з управлінням нею. Відзначено тенденцію до зменшення державного (публічно-правового) регулювання відповідних відносин.

Запропоновано створення при фіскальних (митних) органах госпрозрахункових складів зі статусом юридичної особи, заснованих на державній власності, оскільки склади фіскальних (митних) органів за своєю природою та сутністю докорінно різняться від інших складів зі спеціальним митним статусом. Фіскальний (митний) орган – не господарська організація, а орган влади, орган управління. Під складом такого органу розуміються приміщення, які належать йому або використовуються ним і спеціально обладнані для зберігання товарів. Обґрунтовано, що не допустимим є «завуальоване» надання такими органами господарських за своєю суттю послуг зі зберігання товарів та транспортних засобів комерційного призначення, оскільки замість оплати споживачем за послуги в даному разі має місце відшкодування витрат фіскальних органів на зберігання товарів та транспортних засобів комерційного призначення.

Встановлено, що необхідною передумовою спеціального правового статусу, що дозволяє суб'єктам митних та/або господарських правовідносин – суб'єктам господарювання (утримувачам складів), що надають складські та допоміжні послуги, пов'язані зі зберіганням товарів та/або транспортних засобів комерційного призначення під митним контролем, є, передусім, наділення їх спеціальною правосуб'єктністю (лише у випадках надання фіскальним органом відповідного дозволу, внесення відомостей про них до реєстрів осіб, що провадять підприємницьку діяльність у сфері митної справи з видачею витягу із такого реєстру. У випадку невиконання покладених законодавством на утримувача складу вимог, такий суб'єкт господарювання може бути позбавлений права на здійснення складської діяльності у сфері митної справи шляхом анулювання відповідного дозволу, що тягне за собою й виключення з відповідного реєстру. Водночас такі суб'єкти господарювання не припиняються в обов'язковому порядку, не втрачають права бути учасником інших правовідносин (крім митних).

У *підрозділі 2.5. «Особливості функціонування акцизного (податкового) складу»* проаналізовано існуючі легальні та доктринальні визначення поняття «акцизний склад». Обґрунтовано висновок, що акцизний склад – це, найперше, місце, де товари, що підлягають оподаткуванню акцизом, виробляються, обробляються, зберігаються, утримуються та видаються (тобто місце провадження господарської діяльності). Акцизний склад – це не суб'єкт, а лише структурний підрозділ та/або приміщення суб'єкта господарювання, в яких здійснюється виробництво спирту етилового, а також місця зберігання спирту, розташовані на державному підприємстві, яке виробляє спирт етиловий; виробничі приміщення на території суб'єкта господарювання, де ним виробляється, обробляється (переробляється) горілка та лікєро-горілчані вироби, а також його складські

приміщення, в яких зберігається, одержується чи відправляється горілка та лікєро-горілчані вироби. Такі склади є невід'ємним елементом механізму здійснення контролю представниками Державної фіскальної служби за виробництвом та обігом спирту етилового, спирту етилового денатурованого (спирту технічного), біоетанолу, горілки і лікєро-горілчаних виробів на підприємствах, де використовується спирт, отриманий за нульовою ставкою акцизного податку. Визначено характерні особливості функціонування акцизних складів. Порівняно вітчизняне податкове (акцизне) законодавством із законодавством ЄС в частині створення та функціонування акцизних складів.

Розділ 3. «Складські господарські договори та складські документи в Україні» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Поняття, особливості та види складських договорів» досліджено складські договори як одну з переважаючих підстав виникнення складських (зберігальних) господарських зобов'язань. Запропоновано визначення поняття «господарські складські договори», під яким пропонується розуміти такі господарські договори, за якими зберігання є основним або додатковим обов'язком, що виступають підставою виникнення основного складського (зберігального) зобов'язання, а також договори, що є обслуговуючими (допоміжними) щодо такого зобов'язання, супутніми щодо основних складських договорів. Виділено їх дві групи: основні та обслуговуючі (супутні). Охарактеризовано кожна з груп складських договорів.

Визначено поняття та характерні особливості договору складського зберігання в господарському праві. Проведено детальний аналіз кожної з таких особливостей.

Розглянуто договори, які найчастіше зустрічаються в практиці господарювання, зокрема, договір страхування товару, прийнятого на зберігання; договір застави товару, прийнятого на зберігання тощо. Наголошено на тому, що сформулювати вичерпний перелік таких договорів неможливо, як неможливо це зробити і щодо ймовірних додаткових (суміжних зі складськими) послуг. Окреслено коло проблем правового регулювання кожного з аналізованих обслуговуючих (супутніх) складських договорів та запропоновано шляхи їх вирішення.

У підрозділі 3.2. «Складські документи» виділено та докладно розглянуто такі три основні *види складських документів*: 1) складська квитанція; 2) просте складське свідоцтво; 3) подвійне складське свідоцтво. Встановлено, що складські документи мають наряду з майново-правовим змістом (служать для передачі майнових прав – права власності та права застави), також і зобов'язально-правовий зміст, що полягає в праві вимагати товар (основне зобов'язання) у його безпосереднього володільця (товарного складу), а також в праві вимагати відшкодування завданих збитків у випадку загибелі товару (додаткове зобов'язання). Виділено *кілька способів використання в господарському обороті складських документів*, а саме: як товаророзпорядчих документів для передачі права власності на товар (зокрема, зерно) без його фізичного переміщення при господарських (комерційних) операціях; як застави при отриманні банківського кредиту; як одного із механізмів поставки товару за строковими контрактами тощо. Правову природу складських свідоцтв розкрито через сутність поняття «*товаророзпорядчий документ*» – документ, який підтверджує право власності його

держателя на речі, які зазначені в цьому документі, та надає йому право розпоряджатися цими речами шляхом розпорядження самим документом. Виділено та проаналізовано їх ознаки в контексті складського зберігання. За наслідками аналізу ознак як цінних паперів загалом, так і товаророзпорядчих цінних паперів зокрема, доводиться, що складські свідоцтва мають всі підстави бути віднесеними до сурогатів цінних паперів, оскільки мають призначення та відповідають всім ознакам цінних паперів, але не визнані прямо такими за законом.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове розв'язання наукової проблеми, що виявляється у визначенні господарсько-правових засад регулювання складської діяльності в Україні, виробленні пропозицій щодо вдосконалення чинного господарського законодавства в цій частині.

Зокрема:

- розкрито економіко-правову сутність складської діяльності, здійснюваної суб'єктами господарювання-складами (їх утримувачами) через основне їхнє господарське призначення – зберігання запасів;

- встановлено, що процес складського зберігання є комплексом складських операцій, які здійснюються в певній послідовності: підготовка до складського зберігання (розвантаження, приймання товарів за кількістю та якістю, перевалка їх до місця зберігання на складі); здійснення безпосередньо складського зберігання (підтримання належних умов для забезпечення збереження кількісних та якісних характеристик товару); повернення товару зі зберігання (перевалка товарів до місця навантаження, підготовка до навантаження тощо);

- систематизовано основні вимоги щодо складів та/або зберігання товарів на складах: організаційні та статусоутворюючі, товарні та товаророзпорядчі, санітарно-гігієнічні, технічні, облікові та звітні;

- запропоновано на законодавчому рівні визначити поняття товарного складу як комерційної чи некомерційної господарської організації, створеної у будь-якій організаційно-правовій формі, а також фізичної особи-підприємця, що здійснює в межах загальної або виключної компетенції складське зберігання товарів та надає за плату послуги, пов'язані зі зберіганням;

- виявлено дві групи господарських відносин, що виникають та/або складаються в процесі провадження складської діяльності: а) майново-господарські відносини (виникають у сфері торгівлі та просування на ринку товарів за участю господарської організації, що провадить складську діяльність на професійних засадах (надає іншим учасникам господарських відносин послуги зі складського зберігання)); б) внутрішньогосподарські (відносини між суб'єктом господарювання – господарською організацією та складом як його структурним підрозділом, між складами як структурними підрозділами господарської організації, між складом та іншими структурними підрозділами господарської організації). У зв'язку з цим запропоновано впровадити в науковий обіг у сфері господарювання термін «внутрішньогосподарська діяльність» (в контексті складського зберігання, – «внутрішньогосподарська складська діяльність»), що нею є діяльність

господарських організацій (їх структурних підрозділів, в тому числі відокремлених), спрямована на створення та підтримання необхідних умов їх господарювання (матеріально-технічних, організаційний та ін.), що провадиться без участі інших господарюючих суб'єктів;

– запропоновано й обґрунтовано визначення низки понять та категорій з предмету дослідження для потреб господарсько-правової науки, зокрема, таких як: «складська діяльність», «складський облік», «складська послуга» «господарський договір складського зберігання» тощо;

– виділено дві групи складських господарських договорів: основні та обслуговуючі (супутні);

– запропоновано введення в обіг електронних складських документів (складських документів у бездокументарній формі), для чого Закон України «Про сертифіковані товарні склади та прості й подвійні складські свідоцтва» доповнити нормою: *«Складські свідоцтва можуть видаватися у бездокументарній формі, зокрема, для торгівлі на біржі, відповідно до затвердженого Кабінетом Міністрів України порядку»*. Паралельно доцільно розробити та прийняти відповідний порядок.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Паракуда І. В. Господарсько-правове регулювання складської діяльності в Україні : монографія / І. В. Паракуда. – К.: Вид.-во «Ліра-К», 2015. – 412 с.
2. Паракуда І. В. Товар як об'єкт зберігання в товарному складі / І. В. Паракуда // Адміністративне право і процес. – 2015. – № 2. – С. 274–283.
3. Паракуда І. В. Господарський договір складського зберігання / І. В. Паракуда // Вісник господарського судочинства. – 2015. – № 1. – С. 181–194.
4. Паракуда І. В. Поняття, види, значення та функції складів: господарсько-правовий аспект / І. В. Паракуда // Університетські наукові записки. – 2015. – № 1. – С. 67–79.
5. Паракуда І. В. Вільна митна зона як елемент складської інфраструктури зі спеціальним митним статусом / І. В. Паракуда // Вісник господарського судочинства. – 2015. – № 3. – 179–192.
6. Паракуда І. В. Особливості правового статусу зернових складів / І. В. Паракуда // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2015. – № 1. – С. 87–94.
7. Паракуда І. В. Склади зі спеціальним митним статусом / І. В. Паракуда // Бюлетень міністерства юстиції України. – 2015. – № 8. – С. 54–63.
8. Паракуда І. В. Зберігання в товарному складі / І. В. Паракуда // Правове забезпечення економічного розвитку та економічної безпеки суспільства: Матер. Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 50-тій річниці створення ДНУ та 30-тій річниці створення кафедри госп. права ДНУ (14-15 травня 2015 р.); [за заг. ред. А. Г. Бобкової]. – Вінниця. – ДонНУ, 2015. – С. 186–188.
9. Паракуда І. В. Складські договори та складські документи / І. В. Паракуда // Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та

законодавства: Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 10-11 квітня 2015 р.). – У 2 част. – К.: ЦПНД, 2015. – С. 129–131.

10. Паракуда І. В. Правовий статус зернового складу / І. В. Паракуда // Інформаційні технології, економіка та право: стан та перспективи розвитку (ІТЕП-2015): мат. міжнар. науково-практ. конференц. (24-25 вересня 2015 р.). – Чернівці: Книги – ХХІ, 2015. – С. 21–22.

11. Паракуда І. В. Склади зі спеціальним митним статусом: особливості правового статусу їх утримувачів / І. В. Паракуда // Матер.-ли XII Всеукр. науков.-практ. інтернет-конференц. «Вітчизняна наука на зламі епох та перспективи розвитку»: збірн. науков. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2015. – С. 174–176.

12. Паракуда І. В. Складська діяльність в Україні: теоретичні аспекти / І. В. Паракуда // Проблеми розвитку науки господарського права і вдосконалення господарського законодавства. Матеріали круглого столу (м. Київ, 4 грудня 2015 р.). – К.: Вид-во Ліра-К, 2015. – С. 147–152.

АНОТАЦІЯ

Паракуда І. В. Господарсько-правове регулювання складської діяльності в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2016.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню теоретичних та прикладних проблем господарсько-правового регулювання складської діяльності в Україні, господарських відносин, що виникають при здійсненні складського зберігання, а також тих вимог, що висувуються чинним законодавством до складів та/або їх утримувачів.

Узагальнено та систематизовано існуючі теоретичні розробки щодо складського зберігання у сфері господарювання. Розкрито економіко-правову сутність складської діяльності, здійснюваної суб'єктами господарювання-складами (їх утримувачами) через основне їхнє господарське призначення – зберігання запасів. З'ясовано вплив економічних чинників на сучасне господарсько-правове розуміння складської діяльності, а також визначено поняття та ознаки складської діяльності, проведено її класифікацію. Встановлено правові форми здійснення складської діяльності в Україні. Визначено поняття, види, функції та значення складів. Особливу увагу приділено особливостям правового статусу на території України товарного складу, зернових складів, складів зі спеціальним митним статусом, акцизного (податкового) складу. Визначено поняття, особливості та види складських договорів, а також складських документів. Сформульовано рекомендації, спрямовані на вдосконалення положень господарського законодавства щодо регулювання господарської діяльності зі складського зберігання.

Ключові слова: складська діяльність, складське зберігання, склад, товарний склад, зерновий склад, склади зі спеціальним митним статусом, акцизний склад, складські договори, господарський договір складського зберігання, обслуговуючі (супутні) складські договори; складські документи.

АННОТАЦИЯ

Паракуда И. В. Хозяйственно-правовое регулирование складской деятельности в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.04 – хозяйственное право; хозяйственно-процессуальное право. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, 2016.

Диссертация посвящена комплексному исследованию теоретических и прикладных проблем хозяйственно-правового регулирования складской деятельности в Украине, хозяйственных правоотношений, возникающих при осуществлении складского хранения, а также требований, предъявляемых действующим законодательством к складам и/или их держателям.

Обобщены и систематизированы существующие теоретические разработки относительно складского хранения в сфере хозяйствования. Раскрыта экономико-правовая сущность складской деятельности, осуществляемой субъектами хозяйствования-складами (их держателями) через основное их хозяйственное назначение – хранение запасов. Предложено определение понятия «запасы», охарактеризованы их виды. Выяснено влияние экономических факторов на современное хозяйственно-правовое понимание складской деятельности, а также определены понятие и признаки складской деятельности, осуществлена ее классификация. Определены правовые формы осуществления складской деятельности в Украине.

Определены понятие, виды, функции и значение складов. Особое внимание уделено особенностям правового статуса на территории Украины товарного склада, зернового склада, складов со специальным таможенным статусом, акцизного (налогового) склада.

Предложены и научно обоснованы определения ряда понятий, относящихся к предмету исследования, используемых для потребностей хозяйственно-правовой науки: «складская деятельность», «складская услуга», «складской учет», «хозяйственный договор складского хранения» и др.

Определены понятие, особенности и виды складских договоров. Исследование складских хозяйственных договоров осуществлено с делением их на две группы: основные и обслуживающие (сопутствующие). Также уделено внимание характеристике складских документов, их видам, способам использования в хозяйственном обороте.

Сформулированы рекомендации, направленные на совершенствование положений хозяйственного законодательства, регулирующего хозяйственную деятельность по осуществлению складского хранения.

Ключевые слова: складская деятельность, складское хранение, склад, товарный склад, зерновой склад, склады со специальным таможенным статусом, акцизный склад, складские договоры, хозяйственный договор складского хранения, обслуживающие (сопутствующие) складские договоры; складские документы.

ANNOTATION

Parakuda I.V. Economic and Legal Regulation of Warehousing in Ukraine. – Manuscript.

Thesis for a scientific degree of Candidate of Legal Sciences on specialty 12.00.04 – Economic Law; Economic Procedural Law. – Taras Shevchenko National University of Kyiv. - Kyiv, 2016.

The thesis is devoted to the comprehensive research on theoretical and applied aspects of economic and legal regulation of warehousing in Ukraine, business relationship arising in the course of warehouse storage, as well as the requirements applied by the current legislation to warehouses and/or their holders.

The existing theoretical insights into warehousing management have been generalized and classified. The economic and legal identity of warehousing being made by business entities – warehouses (by their holders) through their main economic purpose - custody of stocks has been revealed. Effect of the economic factors on contemporary economic and legal understanding of the warehousing has been investigated, as well as the warehousing concepts and features have been determined and classified. The legal forms for warehousing in Ukraine are elucidated. The concept, types, functions and importance of warehouses are determined. Particular attention is paid to the peculiarities of the legal status inside Ukraine of commodity warehouse, corn houses, special customs warehouses, excise (tax) warehouse. The concept, specific conditions and types of warehouse contracts, and warehouse documents are defined. Recommendations aimed at further improving the provisions of economic legislation related to regulation of business and economic activities for warehouse storage.

Keywords: warehousing, warehouse storage , warehouse, commodity warehouse, corn house, special customs warehouses, excise warehouse, warehousing contracts, business warehousing contracts, warehousing service (related) contracts; warehouse documents.